TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ARAŞTIRMALARINDA DİJİTAL KÜTÜPHANELERİN ROLÜ (KURAMER PRO KÜTÜPHANE PROGRAMI ÖRNEĞİ)

Dr. Öğr. Üyesi Orhan GÜVEL
Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi İlahiyat Fakültesi/guvelorhan@gmail.com
ORCID: 0000-0002-6104-8177

Giriş

Günümüz toplumlarında teknolojiye erişim ve teknolojik vasıtaların kullanım imkânı müspet ve menfi yönde bazı etkiler yaratmaktadır. Bu olgu kimi zaman zoru kolaylaştırırken bazı durumlarda aksi yönde etkilere sahip olabilmektedir. Bilimsel araştırmalar da bu baş döndürücü değişimden üzerine düşen payı almıştır. Yirminci yüzyılın sonlarında yaygınlık kazanan ve içinde bulunduğumuz yirmi birinci asrın ilk çeyreğinde hızla yayılan İnternet (Genel Ağ) kullanımı sayesinde hayatın neredeyse tüm mecralarında, bilhassa bilimsel disiplinler arasında adeta dijital köprüler inşa edilmiştir.

Dijitalleşmenin yoğunlaştığı bu tarihsel evre öncesinde son derece sınırlı iletişim ve araştırma olanaklarına sahip bilim insanları günümüzde binlerce kilometre mesafe uzaklıktaki meslektaşlarıyla anlık görüşmeler yapabilme, veri paylaşma ve ulaşılan bilimsel sonuçlar hakkında bilgi sahibi olma imkânına sahip bulunmaktadır. Bu durum bilimsel kaynaklara erişim için fiziksel dokümanlara duyulan ihtiyacın her geçen gün azalmasını beraberinde getirmiştir.

Dünyadaki belli başlı kütüphanelerin dijitalleşmeye hız vermesi, bireysel girişimlerle yüzbinlerce eserin taranarak veya daktilo edilerek İnternette erişime açılması bunun başlıca tezahürlerindendir. Bilim insanları bu gelişmeyle birlikte web siteleri, telefon uygulamaları, sosyal medya mecraları ve binlerce kitabı bünyesinde barındıran kütüphane

programlarını kullanarak eserlerin dijital nüshalarına, tıpkıbasımlarına hatta çoğu kez yazmalarına dahi bir tuşla erişebilmektedir.

Bu durum yalnızca bir eserin tıpkıbasımına ulaşmakla sınırlı değildir. Bir araştırmacı İnternet veya kütüphane programları aracılığıyla belirli anahtar kelimeler kullanarak taramalar yapabilmekte, geçmiş dönem ve çağdaş eserlerde benzer içerikte çok sayıda bilgiyi tespit, karşılaştırma ve değerlendirme olanağı bulmaktadır. Bu durumun önceki yüzyıllarda kısıtlı imkânlarla yapılabilen literatür taramalarına derin etkileri olmuştur.

Dijitalleşmenin sosyal bilimler başta olmak üzere Temel İslam Bilimleri için yeni bir dönemin kapısını aralama potansiyelini haiz olduğu söylenebilir. Zira Müslüman kültür, İslam'ın doğduğu yedinci yüzyıldan günümüze değin insanlık tarihinde eşine az rastlanır zengin bir külliyat ortaya koymuştur. Dünyanın çeşitli coğrafyalarında ilmî faaliyet yürüten Müslüman âlimler yalnızca Temel İslam Bilimleri değil diğer birçok alanda insanlığın kültür mirasına önemli katkılar sunmuştur. Fuat Sezgin'in başyapıtı *"Geschichte des arabischen Schrifttums"* (Arap-İslâm Bilimleri Tarihi) adlı eser bunun en önemli tanıklarındandır.

Temel İslam Bilimleri Araştırmalarında kullanılan kaynakların büyük çoğunluğunu Arapça yazılan eserler oluşturur. Son yirmi yılda Arapça kaynaklara erişim imkânı sunan çok sayıda web sitesi ve telefon uygulaması geliştirilmiştir. Bunların da ötesinde binlerce cilt eseri ihtiva eden devasa dijital kütüphaneler oluşturulmuştur. Özellikle matbu eserler söz konusu olduğunda fiziksel doküman ihtiyacını ve buna ulaşmanın zorluklarını yok denecek düzeye indiren bu kütüphaneler sadece binlerce kaynağa erişim hususunda sağladığı kolaylık açısından değil, araştırmaların hızını artırması yönüyle de dikkat çekicidir.

Bu alanda ilk akla gelenler el-Mektebetu'ş-Şâmile ve bunun ihtiva ettiği kaynaklar bakımından genişletilmiş versiyonu el-Mektebetu'ş-Şâmiletu'z-Zehebiyye'dir. Başlangıçta CD Player üzerinden kopyalanarak kullanıma sunulan, dijitalleşme ve İnternete erişimin yaygınlaşmasıyla web sitesi üzerinden kullanıma açılan bu ve benzeri kütüphane programları gerek kaynak sayısı gerekse eserlerin aslına uygun biçimde daktilo edilerek okuyuculara sunulması yönünden her geçen gün daha da geliştirilmektedir.

Türkiye'de geliştirilen ve bu kütüphanelere benzer özelliklere sahip olmakla birlikte araştırmacılara çok daha işlevsel kullanım imkânı sunan diğer bir dijital kütüphane daha bulunmaktadır. Bu, Ege Üniversitesi Birgivi İslami İlimler Fakültesi Öğretim Üyesi Dr. Mehmet Apaydın'ın

doktora tezi olan "Hadislerin Tespitinde Bütünsel Yaklaşım" metodunu uygulamak için geliştirdiği ve hâlihazırda Kuramer Pro adını taşıyan kütüphane programıdır.

Bu çalışmada Kuramer Pro Kütüphane Programı'nın ortaya çıkış serüveni, isimlendirilmesi ve kurucusunun özgeçmişi hakkında kısaca bilgi vererek şu an farklı disiplinlerde bini aşkın akademisyen tarafından kullanılmakta olan programın özelliklerini izah etmeye çalışacağız. Buna ek olarak hâlâ geliştirilmekte olan programın, tamamlandığında ne tür özellikler taşımasının hedeflendiğine dair bilgi verilerek benzer niteliklere sahip programlarla Kuramer Pro arasındaki ortak ve ayrışan yönlere işaret edilecektir.

1. Kuramer Pro Kütüphane Programı'nın Ortaya Çıkışı ve Kurucusu

Kuramer Pro Kütüphane Programı'nın ortaya çıkışına değinmeden önce kurucusu Mehmet Apaydın'ın eğitimi ve ilmî kişiliği hakkında bilgi vermek faydalı olacaktır. Zira bu programda benzerlerinden farklı olarak yalnızca kaynakların dijital ortama aktarılması hedeflenmemektedir. Aynı zamanda bu kaynaklardan hareketle kurucusunun "Bütünsel Yaklaşım" olarak isimlendirdiği ilmî metodun rivâyet malzemesine uygulanması amaçlanmaktadır. Bu yüzden programa yüklenecek eser seçiminde çağdaş eserlerden ziyade klasik dönemde telif edilenlere ağırlık verildiği gözlenmektedir.

1.1. Mehmet Apaydın'ın Eğitimi ve İlmî Kişiliği

Mehmet Apaydın, 1995 yılında Ortadoğu Teknik Üniversitesi (ODTÜ) Fizik Öğretmenliği Bölümü'nden mezun olmuştur. Aynı yıl nesî[1] meselesi ve siyer olaylarının tarihlendirilmesi hakkındaki ilk çalışması *Resûlullah'ın Günlüğü* (1995) adlı eserini yayınlamış, ardından Bilkent Üniversitesi Tarih Bölümü'nde aralarında Halil İnalcık Hoca'nın da bulunduğu farklı akademisyenlerden yüksek lisans dersleri almıştır. Sonrasında Bandırma Anadolu Lisesinde ve İstanbul'daki özel bir lisede birkaç yıl öğretmenlik yapan Apaydın, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde *Muhammed b. Ömer el-Vâkıdî'nin Hayatı, Eserleri ve Hadisleri Birleştirme Metodu* (2001) isimli tezi ile yüksek lisansını, *Hadislerin Tespitinde Bütünsel Yaklaşım* (2017) adlı çalışmasıyla doktorasını tamamlamıştır.

1 İslam öncesinde ve Kur'ân'ın nüzul döneminde Arapların ayları takdim veya tehir ederek takvime yönelik müdahaleleri anlamında kullanılan bir terim. Detaylı bilgi için bk. Mehmet Apaydın, *Siyer Kronolojisi*, (İstanbul: KURAMER Yay., 2018), 177-182.

Ege Üniversitesi Birgivi İslami İlimler Fakültesi Hadis Bilim Dalı'nda Dr. Öğretim Üyesi olan Mehmet Apaydın aynı zamanda İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi Kur'ân Araştırmaları Merkezi (KURAMER) bilim kurulu üyesidir. Yazarın çeşitli dergilerde yayımlanmış bilimsel tebliğ ve makalelerinin yanı sıra *Resulullah'ın Günlüğü* (1995), *Hadislerin Tespitinde Bütünsel Yaklaşım* (2018) ve *Siyer Kronolojisi* (2018) adlarında üç kitabı yayımlanmıştır. Yazarın bunlara ek olarak yürütmekte olduğu *"Hadis Tetkikleri"*, *"Kur'ân'ın Nüzul Kronolojisi"* ve *"Siyer Mekanları"* isimli çalışmaları mevcuttur.

Mehmet Apaydın, Fen Bilimleri ve İslâmî İlimlere ek olarak bilgisayar yazılımı alanında uzmandır. Kuramer Pro yazarın tamamıyla kişisel çabalarıyla vücut bulmuş bir üründür. Bütünsel Yaklaşım Metodu'na göre İslâmî kaynaklardaki rivâyetlerin *Haber* adı verilen kategoriler altında tasnif edilmesi hedeflenmektedir. Her *Haber* senedleri itibarıyla en az bir *Tarîk*ten oluşmaktadır. Apaydın bugüne değin Bütünsel Yaklaşım Metodu'yla yüzlerce rivâyeti tetkik etmiştir. Bunlardan yapılan seçkilerin önümüzdeki dönemde *Hadis Tetkikleri* başlığıyla yayımlanması planlanmaktadır. Doksanlı yılların başında ilk olarak büyük hacimli kâğıtlar üzerinde yaptığı çizimlerle sonrasında Microsoft Excel programı yardımıyla bunu yapmayı deneyen Apaydın, gelişen teknolojik imkânlardan istifade ederek bu metodunu uygulayabileceği bir yazılım geliştirmiştir. Kuramer Pro bu ihtiyaçtan doğmuş bir üründür.

Programın Kuramer Pro olarak adlandırılmasının nedeni Apaydın'ın kişisel kullanım için geliştirdiği programı 2013'ten sonra KURAMER araştırmacılarının talebi üzerine genel kullanıma açmasıyla ilişkilidir. Programın tedavüle girişi ve dağıtımının KURAMER üzerinden yapılıyor oluşunun da bunda etkili olduğu söylenebilir. KURAMER ile program arasındaki ilişki bundan ibarettir. Bu dijital kütüphane, kurucusunun kişisel girişimiyle hayat bulmuş olup henüz herhangi bir kurum tarafından desteklenmemektedir. Buna rağmen hâlihazırda bini aşkın araştırmacı ve akademisyen tarafından kullanılmakta ve kişisel imkânların elverdiği ölçüde geliştirilmeye devam etmektedir.

Kuramer Pro'nun özelliklerinden bahsetmeden önce Apaydın'ın Bütünsel Yaklaşım Metodu'na ana hatlarıyla değinmek faydalı olacaktır. Zira program, İslâmî literatürü tek çatı altından toplamanın yanı sıra bu metodun ilgili literatüre uygulanması için de tasarlanmıştır.

1.2. Rivâyetlerin Tespitinde Bütünsel Yaklaşım Metodu

Hadis geleneğinde Hz. Peygamber'e ve sahâbîye nispet edilen söz ve eylemleri ihtiva eden rivâyetler *Hadîs* ya da *Haber* olarak isimlendirilmektedir. Hadis rivâyetleri isnad ve metin olmak üzere iki ana bölümden müteşekkildir. Hadis âlimleri belirledikleri kriterlere göre bu rivâyetleri sened ve metin bakımından incelemiş ve kaynak değeri bakımından belirli bir sınıflamaya tâbi tutmuştur. Ancak bazı durumlarda rivâyetlerin sened incelemesiyle ulaşılan sonuçlar metin merkezli tetkikiyle ortaya çıkan neticelerle çelişebilmekte hatta bunlar tam tersi sonuçlar verebilmektedir. Geleneğimizde *muhtelifu'l-hadîs* olarak bilinen alan bu türden çelişkileri giderme ihtiyacına binaen ortaya çıkmıştır. Bunun dışında hadis ilminde hadislerin hangi durum ve olay üzerine söylendiğini belirlemeyi gaye edinen *esbâbu vürûdi'l-hadîs* diye bir yöntem de gelişmiştir.

Mehmet Apaydın "Bütünsel Yaklaşım" olarak adlandırdığı metotla rivâyetlerin tespitinde klasik hadis usulü dışında yeni bir yol önermektedir. Bu yöntemde rivâyetlerin tüm varyantları senedleri ve metinleriyle birlikte ele alınarak, ihtiva ettikleri olayların meydana geldiği yer, zaman ve diğer yönlerini ortaya çıkarabilecek yeni bir *Kurgu* yapılmaktadır.[2] Apaydın'ın rivâyetlerin tespit edilmesi için önerdiği bu metodu tenkit ve kritik eden çeşitli akademik çalışmalar kaleme alınmıştır.[3]

Hz. Peygamber'e ait söz, fiil ve takrirlerin, başlangıçta çoğunlukla şifâhî, ilerleyen zamanlarda hem şifâhî hem yazılı, son aşamada ise -devam eden bazı semâ/kıraâṭ meclisleri sayılmazsa- tümüyle yazılı olarak günümüze kadar ulaştığını ifade eden Apaydın, bunların *Hadîs*, *Rivâyet, Eser* veya *Haber* olarak adlandırıldığını ve sadece hadis eserleri değil, hemen hemen bütün klasik İslâmî külliyâtta yer aldığını vurgulamaktadır. Ona göre bu rivâyetlerden belli bir sahâbî, tâbiî veya erken dönem âlimine nispetle nakledilenler, isnâdlarından anlaşılacağı üzere aynı rivâyetin *tâktî*, *ihtisâr* ya da *manen rivâyet* yoluyla farklılaşmış versiyonlarıdır. Bunlara *Tarîk*

---

2 Mehmet Apaydın, "İmâmetin Kureyş'e Ait Olduğuna Dair Hz. Peygamber'e İsnâd Edilen Rivâyetlerin Bütünsel Yaklaşım Yöntemiyle Tespiti", İlahiyat Akademi Dergisi, 7-8 (2018) 220-221.

3 Bk. Hüseyin Hansu, "Hadislerin Tespitinde Bütünsel Yaklaşım Adlı Eser Üzerine Bir Değerlendirme", MÜİFD, 54 (2018), 136-153; Bekir Kuzudişli, "Hadislerin Tespitinde Bütünsel Yaklaşım Üzerine", SAUİFD, 20 (2018) 38; Yavuz Köktaş, "Hadislerin Tespitinde Bütünsel Yaklaşım Adlı Kitap Üzerine Bazı Mülahazalar", (https://www.yavuzkoktas.com/hadislerin-tespitinde-butunsel-yaklasimadli-kitap-uzerine-bazi-mulahazalar/), (Erişim: 28 Mayıs 2021); Fatma Yüksel Çamur, *Anlatıbilim ve Hadis*, (Ankara: Ankara Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Yayımlanmamış Doktora Tezi, 2020), 114-123.

veya *Vecîh* denilmektedir. Yazar, bunlara isnâdlarındaki değişimleri dikkate alarak *Tarîk* demenin daha uygun olacağını belirtir.[4]

Öte yandan Hz. Peygamber'in belli bir konudaki söz, fiil veya takrîrleri bir başka sahâbî, tâbiî veya sonraki dönemde yaşamış bir âlimden nakledilmiş olabilir. Bu nakiller bazen benzer ifadeler bazen de değişik ibâreler ve kalıplardan oluşabilir. Herhangi bir hususta Hz. Peygamber'e ait belli bir söz, fiil veya takrîr hakkında onu aktaran bütün sahâbî, tâbiî ve âlimlere ait haberler tarîkleriyle birlikte bir araya getirildiğinde bunların nakil sürecinde râvî tasarrufları ve istinsah hatalarından dolayı değişime uğradıkları, parçalara ayrıldıkları ve anlam bakımından birbirlerinden farklılaştıkları görülür. Bazılarının Hz. Peygamber'in sözü, fiili veya takrîrini daha eksiksiz aktardıkları hâlde bazılarında diğerlerine göre ciddi noksanlar olduğu görülür. Öyle ki bazı örneklerde aynı sahâbîye ait iki farklı tarîkin birbirine zıt ifadelere sahip olduğuna şahit olmak mümkündür ve bunların sayısı azımsanmayacak kadar çoktur.[5]

Apaydın, bu tarihî süreç ve durumlar dikkate alındığında elimizdeki rivâyetlerin -en azından tamamı için- bize Hz. Peygamber'in söz, fiil ve takrîrlerini aslına uygun olarak aktarıp aktarmadıklarını sadece isnad mevsûkiyetlerinden hareketle belirlemenin mümkün görünmediğini iddia etmektedir. Ona göre söz konusu rivâyetler bize Kur'ân âyetleri gibi sübûtu şüphe götürmeyecek bir hâlde nakledilmiş olsalar dahi mevcut hâlleriyle Hz. Peygamber dönemindeki gibi anlaşılamayabilir. Çünkü bu rivâyetler bir fotoğraf karesinin yırtılmış ve yıpranmış parçaları gibi Hz. Peygamber'in söz, fiil ve takrîrlerinin tamamını değil, belli kısımlarını ihtiva etmektedir. O hâlde yıpranmış bile olsa fotoğrafın tam hâline ulaşılabilmesi için parçaların bir araya getirilmesi ve asıl görüntünün ortaya çıkarılması gerekir. Elbette bazı durumlarda ulaşılan parçaların hepsi bir araya getirilse de fotoğraf tamamlanmayabilir. Ancak eksik bir fotoğraf dahi küçük parçaların her birine nispetle gerçeğe daha yakın bir görünüme sahip olacaktır.[6]

Hz. Peygamber'e ait bir söz veya olay hakkında nakledilen rivâyetleri bir fotoğrafın parçaları gibi bir araya getirmek için yeni bir yöntem gerektiğinin altını çizen Mehmet Apaydın, klasik hadis usûlünün imkânlarıyla böyle bir birleştirme yapmanın mümkün olmadığını hatta bu tür girişimlere tarihte

---

4 Mehmet Apaydın, "Erîke Hadîsi'nin Bütünsel Yaklaşım Yöntemiyle Tespiti", Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 61:1 (2020), 88.

5 Apaydın, *Erîke Hadîsi*, 89.

6 Apaydın, *Erîke Hadîsi*, a.y.

şüpheyle yaklaşıldığını ve bu yola başvurmanın cerh sebebi olarak görüldüğünü söylemektedir.[7] Apaydın, kaynaklarımızda bir konu hakkında aktarılan rivâyetlerin incelenmesi neticesinde bunların kurgulanabildiğini, bir metnin gerçek ile ilişkisinin, muhtevasında yer alan olgular ve bunların birbirleri arasındaki irtibatlar aracılığıyla kurulabileceğini ifade etmektedir.[8]

Burada Bütünsel Yaklaşım Metodu'nu tüm boyutlarıyla aktarmak mümkün değildir. Ancak Kuramer Pro'nun işlevselliğinin tam olarak ortaya konulması Bütünsel Yaklaşım'a dair genel de olsa bilgi sahibi olmayı gerektirdiğinden yöntemin uygulanışına ilişkin bazı özet bilgiler vermenin yararlı olacağını düşünüyoruz.

Apaydın'a göre bir metnin iki tür anlama düzeyinden bahsedilebilir. Bunlardan ilki, bir metnin dinî değerler yüklenmemiş doğal, literal anlamı; ikincisi ise bir metne dinî değerler yüklenerek ulaşılan anlamıdır.[9] Bütünsel Yaklaşım Metodu rivâyetlerin incelemesinde birinci anlama düzeyinde yürütülen bir faaliyet olarak görülmekte ve metodun rivâyetlere uygulanması aşamasında ikinci anlama düzeyi bakımından görüş beyan etmekten kaçınılmaktadır. Burada hedeflenen gaye, rivâyetlerde mündemiç tarihî bir durumu imkân dâhilinde tüm yönleriyle ortaya çıkarmaktır. Bu yüzden klasik hadis usulünde kullanılan enstrüman ve tanımların bir kısmı (sened, metin, eser, haber vs.) Apaydın tarafından olduğu gibi kabul edilirken, bazıları dikkate alınmamakta, bunlara ilaveten Bütünsel Yaklaşım'a özgü yeni kavramsallaştırmalara gidilmektedir.[10]

Bütünsel Yaklaşım Metodu'nun amacı, en başta sahâbî kanalıyla Hz. Peygamber'e nispet edilen sözlerin bizzat onlar tarafından telaffuz edilip edilmediğini, şayet edilmişse bu hadisenin yaşandığı *Zaman, Mekân, Nesne, Eylem ve Grup* ögelerini tespit ederek olayı aslına en uygun olarak kurgulamaktır. Bunun için ilk olarak Uygulama Kapsamı'nın belirlenmesi gerekir. Daha sonra bu ifadeleri nakleden sahâbî veya tâbiûn rivâyetlerinin *Tarîk*leri ayrı gruplar halinde derlenerek *Haber* adı verilen şekil ve yöntemlere göre tasnif edilip bir araya getirilmelidir.[11]

---

7 Bk. Mehmet Apaydın, *Muhammed b. Ömer el-Vâkıdî'nin Hayatı, Eserleri ve Hadisleri Birleştirme Metodu*, (İstanbul: Marmara Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2001), 23-32, 57-58.

8 Mehmet Apaydın, *Hadislerin Tespitinde Bütünsel Yaklaşım* (İstanbul: KURAMER Yay., 2018), 275.

9 Apaydın, *Bütünsel Yaklaşım,* 158.

10 Bk. Apaydın, *Bütünsel Yaklaşım,* 181-202.

11 Apaydın, *Erîke Hadîsi,* 90.

Apaydın, klasik hadis usulünde *Hadîs* ya da *Haber* olarak isimlendirilen rivâyetlerin tümünün aslında bir *Haber*in en az bir *Tarîki* olduğunu ifade etmekte ve bu *Haber*leri benzerleriyle mukayese etmeden (kurgulamadan) inceleme konusu yapılan durum hakkında tam bir fikir edinilemeyeceğini savunmaktadır.[12]

Bütünsel Yaklaşım'a göre *Haber*'ler derlendikten sonra bunların ihtiva ettiği rivâyetlerde yer alan ifadeler çıkarılır. Bu ifadeler; *Eylem, Zaman, Mekân, Nesne ve Grup* olmak üzere beş ayrı kategoride tasnif edilir. *Kurgu* aşamasına gelince, tasnif edilen ifadelerden *Eylem* özelliğine sahip olanlar olayın vuku zamanın akış yönüne göre listelenir. Diğer ifadeler ise ilişkilerine göre *Eylem* olguları ile irtibatlandırılırlar.[13] Bu işlemler neticesinde bir olay akışı ve örgüsü ortaya çıkar. Olay akışı daha sonra *Senaryo* adı verilen teknik bir metin haline getirilir. Böylece ortaya çıkan yeni metin üzerinden Hz. Peygamber'e isnad edilen bir ifadenin geçtiği bir hadisenin ayrıntılarına dair birinci anlama düzeyinde bir değerlendirme yapmak mümkün hâle gelir. Ancak Bütünsel Yaklaşım yöntemi çerçevesinde *Kurgu*su yapılan olayın dinî anlamı üzerinde herhangi bir değerlendirme yapılmaz.[14]

Bütünsel Yaklaşım'da rivâyetlerin mevsûkiyeti, yer aldığı kaynaklar veya senedlerindeki râvîler üzerinden değerlendirilmez. Dolayısıyla *Kurgu*da ihtiyaç duyulan her rivâyet, klasik hadis usûlündeki cerh ve tadîl kriterleri dikkate alınmadan kullanılabilir hâle gelir. Apaydın, rivâyetlerin erken dönem ya da geç dönem kaynaklarda yer almasının bunların mevsûkiyetleriyle doğrudan alakalı olmadığı hatta geç dönem kaynaklarda bulunan bir *Rivâyet* veya *Tarîk*in erken dönemdekilere nispetle daha iyi korunmuş olabileceği hususunun dikkate alınması gerektiğini belirtir. Çünkü ona göre geç dönemde yaşayan bir âlimin meselâ İbn Hacer'in (ö. 852/1449) bir rivâyeti aktarmak için kullandığı kaynak, müellif nüshasına daha yakın olabilir. Hatta onun, bazı erken dönem eserlerin müellif nüshalarına ulaşması mümkündür. Bu durum, et-Taberânî (ö. 360/971), Ebû Nuaym (ö. 430/1039) ve el-Beyhakî (ö. 458/1066) gibi ilk döneme yakın muhaddisler için daha da kuvvetli bir ihtimâl olarak görülmelidir.[15]

Bütünsel Yaklaşım yöntemini klasik hadis usûlünden ayıran en önemli yön, rivâyetlerin dinî yönünü ortaya koymaktan ziyade tarihî yaşanmışlığı

12 Apaydın, *Bütünsel Yaklaşım,* 187, 190.

13 Detaylı bilgi için ayrıca bk. Apaydın, *Bütünsel Yaklaşım*, 275-311.

14 Apaydın, *Erîke Hadîsi,* 90-91.

15 Apaydın, *Erîke Hadîsi*, 91. Ayrıca bk. Apaydın, *Bütünsel Yaklaşım*, 159-176.

ortaya koymaktır, denilebilir. Apaydın'ın birinci anlama düzeyi dediği şey aslında rivâyetlere tarih biliminin ön gördüğü çerçevede salt bilimsel bir perspektiften yaklaşılması teklifidir. Bu bağlamda geçmiş ulemâdan bizlere miras kalan çoğu isnadlı, rivâyet malzemesi zengin bir araştırma alanı sunmaktadır. Bütünsel Yaklaşım Metodu, önerdiği bir ya da birden fazla *Tarîk*ten müteşekkil *Haber*lerin tespit edilmesi, toplanması ve içerdikleri ögeler ortaya çıkarılarak ilgili oldukları tarihî olay çerçevesinde *Kurgu*ya dâhil edilmesiyle önceki dönemde eksik ya da yanlış anlaşılan çok sayıda mevzuyu aydınlığa kavuşturma potansiyeline sahiptir, değerlendirmesinde bulunabilir.

2. Kuramer Pro Kütüphane Programı'nın Fonksiyonları

Kuramer Pro Kütüphane Programı'nın üç temel işlevi olduğunu söyleyebiliriz. Bunlardan birincisi "metin, PDF, yazma, fotoğraf, grafik, sesli ve görüntülü kayıt formatlarında ulaşılan İslâmî literatürün klasik kaynaklarının tek bir ortamda toplanması", yönetimi, paylaşımı ve kullanımının kişisel veya çok kullanıcılı olarak sağlanmasıdır. Böylece Müslüman toplumlar için ortak bir kültürel bellek inşa edilmesine katkıda bulunulması hedeflenmektedir. Bu bakımdan programda istisnalar hariç çağdaş dönemde kaleme alınmış güncel içerikli eserlerden ziyade hicrî 1430 senesinden önce vefat etmiş müellifler tarafından kaleme alınmış eserlere yer verildiği görülmektedir. Apaydın'ın ilmî araştırmalar için gittiği Suudi Arabistan'a iki ayrı ziyaretinde iki aya yakın süren incelemeleri sonucu fotoğrafladığı mekânlardan hareketle hazırlamakta olduğu *"Siyer Mekanları"* adlı eser ve Hz. Peygamber dönemindeki bazı olayları tarihlendirmek için kullandığı güneş ve ay tutulmalarını gösteren şemalarla uydu görüntüleri gibi içerikler programa eklenecek görsellere örnek verilebilir. Yine henüz tahkik edilmemiş ve PDF formatında bulunan eserler de bu kabîldendir.

Programın ikinci işlevi kitap ve makale telifi için *Çalışma* adı verilen bir modül ile muhteva oluşturma ve kaynaklardan derlenen bilgileri bu muhtevanın altına yerleştirerek tasnif etme imkânı sunmasıdır. Araştırma tamamlandıktan sonra, alıntı yapılacak metin ve buna bağlı dipnot ile kaynakça bilgisi otomatik olarak oluşturulmakta ve bunlar eşzamanlı olarak çalışmanın yer alacağı Word belgesine aktarılabilmektedir. Böylece araştırmacının rutin işleri büyük ölçüde azaltılarak önemli oranda zaman ve emek israfının önüne geçilmiş olunmaktadır. Çalışma modülü hakkında ilerleyen bölümlerde ayrıca bilgi verilecektir.

Üçüncü işlevi ise bir önceki bölümde özetle aktarmaya çalıştığımız Bütünsel Yaklaşım Metodu'na göre İslâmî külliyatta yer alan rivâyetlerin müstakil *Haber*ler olarak inşa edilmesidir. Sonrasındaki aşamada bu *Haber*ler arasındaki irtibatların kurulması ve muhtevalarındaki olay ya da olaylara ilişkin *Kurgu*ların ortaya çıkarılması amaçlanmaktadır. Böylece alanda araştırma yapan akademisyenlerin çalışmalarını farklı eserlerde dağınık hâlde bulunan hadis rivâyetleri yerine bu *Haber*ler ve bu *Haber*lerden ortaya çıkacak *Kurgu*lardan hareketle yürütmeleri beklenmektedir. Bir *Kurgu*nun gücü bünyesindeki olguların çok sayıda *Haber*le teyit edilmesine bağlıdır. Ayrıca bu olguların birbirleri arasında kurulan irtibatların sayısı *Kurgu*nun gücünü artırmaktadır. *Haber*ler ise birbirinden farklı alanda kaleme alınmış klasik dönem eserlerinde mevcut bir ya da daha fazla sayıda *Tarîk*ten oluşmaktadır. Bu bağlamda matbu, yazma, kayıp ve eksik eserlerden programa eklenen eser sayısı arttıkça hem külliyatı kronolojik olarak kullanabilme hem de Hz. Peygamber dönemine dair daha fazla ve sağlam *Kurgu*lar çıkarma olanağı artmaktadır.

2.1. Programın Teknik Özellikleri

Kuramer Pro'nun teknik alt yapısı, kullanıcılarına araştırmalarını hızlı ve kolay bir yolla sonuçlandırma imkânı sunacak özelliklerde tasarlanmıştır. Şimdi, programın bu yönleri hakkında ayrı başlıklar altında bilgi verelim.

2.1.1. Tasarım, Kodlama ve Uygulama Ortamı

Kodlanmasına 2011'de başlanmış olan programın mantıksal altyapısı uzun vadede birçok yeni uygulamaya, ekleme ve geliştirmeye imkân verecek şekilde tasarlanmıştır. Özellikle entegre İnternet sitesi desteği, cep telefonları ve diğer cihazlara destek dâhil uzaktan erişim imkânlarına sahip esnek bir altyapı oluşturulmaya çalışılmıştır. Program, Windows İşletim Sistemi'nde çalışmak üzere tasarlanmıştır. Ancak sunucu tabanlı kurulumlar yapıldığı takdirde web tabanlı arayüzler ile her türlü işletim sistemi ve cihaz (örneğin Linux, Ipad ve çeşitli cep telefonları) ile de kullanılabilme imkânı vardır.

Kuramer Pro'nun programlama arayüzü WPF adı verilen en gelişmiş arayüzlerden birine sahiptir. Ancak bu arayüz programın sadece Windows 10 işletim sisteminde çalışmasına imkân vermektedir. Yakın zamanda programcısı tarafından .Net MAUI arayüzüne aktarılması planlanan

Kuramer Pro'nun, Windows 10 işletim sisteminin yanında Android ve MacOS gibi işletim sistemlerinde de çalışması sağlanacaktır. Böylece programın Mac bilgisayarlar, tabletler ve cep telefonlarında kullanılması mümkün hâle gelecektir.

Bir kütüphane programı olmaktan ziyade çok sayıda bilim insanının aynı yapı içerisinde koordineli biçimde çalışmasını hedefleyen Kuramer Pro'nun mevcut hâliyle bazı eksiklikleri de mevcuttur. Bu eksikliklerin giderilerek programın daha kolay kullanıma sahip esnek bir sisteme dönüşmesi için şu an sayıları bini aşan kullanıcılar birer test edici mesabesinde görülmektedir. Böylece ücretsiz olarak paylaşılan programın eksikliklerinin giderilmesi ve daha da geliştirilmesi için kullanıcıların katkılarından ve geri bildirimlerinden istifade edilmektedir.

A. Çoklu Dil Desteği

Kuramer Pro Arapça, Türkçe ve İngilizce olmak üzere üç dilde dipnot, kaynakça gösterimi, alıntı ve çalışma yönetimi sistemine sahiptir. Programın menüleri de bu dilleri destekleyecek şekilde tasarlanmıştır. Ayrıca programın Türkçe olması ve Windows İşletim Sistemi'nde oldukça sorunlu bir durum teşkil eden Arapça Dil Desteği'ne ihtiyaç duymadan çalışması, kullanıcıların Arapça dilini aktif hâle getirmeden Windows İşletim Sistemleri'ni kullanmalarına imkân vermektedir.

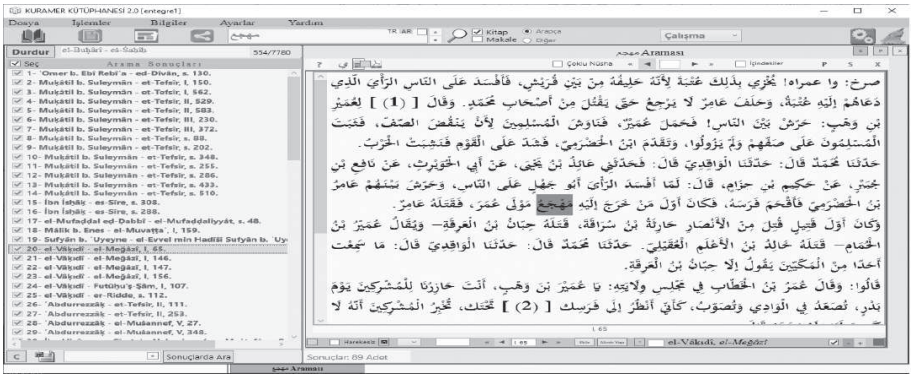
B. Çoklu İşlemci Desteği

Kuramer Pro, mevcut programlama sistemleri ve altyapılarının en son tekniklerini kullanmakta olup yeni bilgisayarlardaki çok çekirdekli sistemlerden en iyi şekilde istifade edecek şekilde tasarlanmıştır. Aramalarda bilgisayar işlemcilerinin çok çekirdekli olması durumunda sonuçlara kat kat hızlı erişim imkânı sağlamaktadır. Sunucu kurulumlarında da bu durum oldukça önemlidir. Mümkün olan en yüksek sayıda çekirdek ve RAM ile sistem çok daha performanslı çalışabilmekte ve çok daha fazla aramaya aynı anda cevap verebilmektedir.

C. Arama ve Bulma Seçenekleri

Kuramer Pro arama, bulma ve bulunan sonuçların kullanımı, saklanması veya Word belgesine aktarımı açısından oldukça pratik özelliklere sahiptir. Programda sadece kaynaklar değil, kullanıcı tarafından oluşturulan çalışma ve *Haber* içeriklerinde de aramalar yapılabilmektedir.

Örnek: 1

D. Programın Çoklu Kullanım Özellikleri

Kuramer Pro kişisel kullanım açısından gerekli araçların yanı sıra çoklu kullanımı hedefleyen ve bunun için geliştirilmiş bir programdır. Çoklu kullanımdan kasıt, bir sunucu aracılığıyla çok sayıda araştırmacının aynı veri tabanı üzerinde çalışarak gerek sistemle gerekse birbirleri ile bilgi alışverişinde bulunabilmeleridir. Böylece her bilim insanı şahsi çalışmalarını özel olarak yürütebilmekte ve gerekli gördüğünde meslektaşlarıyla bu platform üzerinden paylaşabilmektedir. Ayrıca kaynakların herhangi bir sayfasında bir araştırmacı diğerlerinin görecekleri şekilde bilgi ve uyarı notları yazabilmekte ve böylece, sözgelimi bir tashif hatasını veya bir konu hakkındaki fikrini ilgili kısma ekleyerek diğer bilim insanlarının görmesini sağlayabilmektedir. Bu durum Temel İslam Bilimleri Araştırmalarında kolektif bir çalışma geleneğinin oluşması ve devam ettirilmesi bakımından önemlidir.

Kaynaklara ortak erişim mümkün olduğundan yeni kaynaklar eklenince bütün bilim insanları bunları anında görebilmekte ve kullanabilmektedir. Mesela yeni bir kaynak (metin, PDF veya yazma eser) eklendiğinde başka bir kentteki ya da ülkedeki araştırmacı anında o kaynağı görmekte ve kullanmaya başlayabilmektedir. Tekrar güncelleme, ekleme gibi işlemlere gerek kalmamaktadır. Ortak yapılan çalışmalarda bir bilim insanı çalışmasını belli bir aşamaya getirdiği anda izin verdiği takdirde diğer araştırmacılar o çalışmayı inceleyebilmekte, üzerinde düzenlemeler ve eklentiler yapabilmektedir.

Programın çoklu kullanımı aynı zamanda bilim insanlarının birlikte uyum içinde çalışmasını temin etmek anlamına geldiği için çok daha büyük ve önemli projelerin, koordinasyon düzeyi yüksek bir standardın

yanı sıra interdisipliner yaklaşıma da imkân veren bir çerçevede yapılabilmesine olanak sağlayacaktır. TDV İslâm Ansiklopedisi gibi birçok bilim insanının ortak yürüttüğü projeler Müslüman toplumlar açısından oldukça önemlidir. Bu sistem yardımıyla yapılabilecek ortak çalışmalarda daha ayrıntılı konuları çok sayıda araştırmacı eş zamanlı olarak yürütebilecektir.

Belki bundan da önce vurgulanması gereken şey, iç sistematiği ve işleyişi itibariyle bilgiye erişim kadar herhangi bir konuda ulaşılan tüm bilgileri aynı anda ve bütüncül bir perspektifle görme imkânı veren Kuramer Pro, araştırmacıya daha güçlü bir yorum ve analiz gücü kazandırmaktadır. Hakeza, araştırmayı subjektif boyutlardan arındırma ve ulaşılan neticeleri bilimsel bir izah çerçevesine kavuşturmaya hizmet etmektedir. Programın ilmî araştırmalara daha objektif, şeffaf ve denetlenebilir bir mahiyet kazandırdığı, ele alınan konuya daha geniş bir perspektiften bakma imkânı sunduğu söylenebilir. Bu nedenle Temel İslâm Bilimleri başta olmak üzere sosyal bilimlerin pek çok disiplininde kullanılma potansiyelini haizdir.

E. Benzer Kütüphane Programlarıyla Karşılaştırılması

Kuramer Pro bazı yönleriyle el-Mektebetu'ş-Şâmile ve muhteva bakımından zenginleştirilmiş el-Mektebetu'ş-Şâmiletu'z-Zehebiyye programlarına benzemektedir. Ancak ilgili programların bir kopyası olduğunu söylemek doğru olmaz. Şüphesiz Şâmile Kütüphane Programı, alanında ilk olması ve başka özellikleri nedeniyle mevcut programlar içerisinde tartışmasız en iyilerden biridir. Bunda ücretsiz olmasının yanında oldukça mantıklı bir şekilde tasarlanmış yapısı sayesinde içeriğinin sürekli farklı kaynaklardan beslenmesine imkân vermesi önemli rol oynamaktadır. Bu özellikleri nedeniyle Kuramer Pro'da Şâmile'yle benzeşen yönler bulunmaktadır. Şâmile'nin Temel İslâm Bilimleri araştırmacıları tarafından en sık kullanılan programlardan oluşu bunda etkili olmuştur. Araştırmacıların alışkanlıklarını değiştirmeden Kuramer Pro'ya kolaylıkla uyum sağlamalarını temin etme arzusunun da bunda rol oynadığı düşünülebilir.

Kuramer Pro'nun kaynakların yönetimi ile ilgili özellikleri Şâmile'ye benzemekle beraber daha pratik ve daha esnek bir kullanıma sahip olduğu değerlendirilebilir. Örneğin Şâmile programında bir eseri incelerken sadece bir sayfası görüntülenebilirken, Kuramer Pro'da tercihe göre bir eserden 20 sayfa aynı anda görüntülenebilmektedir. Özellikle büyük ekranlara sahip kullanıcılar için bu, metinlerin karşılaştırılmalı incelenmesi ve diğer pek çok konuda önemli avantajlar sağlayacaktır.

Öte yandan Şâmile'nin yapısı Kuramer Pro Kütüphane Programı sisteminin sadece bir kısmından ibarettir. Çalışma Sistemi, Çoklu Kullanım, Çoklu Dil Desteği, Çoklu İşlemci Desteği, Alıntı Sistemi ve Fiş Yönetimi, Kurgulama vb. daha birçok özellik bu programa özgüdür. PDF ve Yazma Eser Yönetimi, Fotoğraf, Grafik, Sesli ve Görüntülü Kaynakların Yönetimi de yine Kuramer Pro'nun artıları arasında sayılabilir.

Şâmile programı gerek yazılımı gerekse kullandığı veri tabanı açısından oldukça eski araçlar ve yapılardan oluşmaktadır. Yeni işletim sistemlerine uyumu gittikçe zorlaşmakta ve mevcut yapısı nedeniyle geliştirilmesi oldukça zor görünmektedir. Ayrıca kaynak sayısının artmasına bağlı olarak arama ve bulma fonksiyonu, indeksleme yöntemi nedeniyle gittikçe zorlaşmaktadır. Şâmile dışındaki programların da durumu çok farklı değildir. Tüm kütüphane programlarını ele almak çalışmamızın sınırlarını zorlayacağından en yaygın kullanılanı olması hasebiyle burada örnek olarak Şâmile Kütüphane Programı seçilmiştir. Bunun yanı sıra Şâmile; alanında ilk olması, Kuramer Pro'ya örneklik ve kaynaklık etmesi bakımından ayrı bir öneme sahiptir.

Kanaatimizce Kuramer Pro; kullanılması, geliştirilmesinin desteklenmesi ve ücretsiz hizmet vermesi durumunda dünya genelinde geniş bir kullanım alanına sahip olacaktır. Bu bakımdan İslâmî literatürün korunması ve tasnif edilmesinde çok faydalı hizmetler sunma potansiyeline sahip bir program olduğu değerlendirilebilir.

F. Programı Geliştirme İmkânları

Kuramer Pro gerek fikrî altyapısı gerek tasarımı gerekse kullanılan programlama araçları ve veri tabanı nedeniyle geliştirilmeye müsait bir programdır. Temel yazılım maksadı İslâmî literatürün özellikle klasik dönem kaynaklarını tespit ve tasnif ederek araştırmacıların istifadesine sunmaktır. Bu sistem gerekli ilgi, alaka gösterilir ve yatırımlarla desteklenebilirse ilmî açından Müslümanların ortak kültürel belleğini oluşturmaya katkıda bulunabilir. Bunun yanı sıra İslâmî araştırmalar yapan bilim insanları arasında ortak projeler yürütülmesine ön ayak olabilir.

Kuramer Pro'nun ana sayfasında dört ana bölüm yer alır. Bunlar sırasıyla *Kaynaklar*, *Çalışmalar*, *Haberler* ve *Kurgular* olarak isimlendirilmiştir. Burada her bir bölüm hakkında müstakil olarak bilgi vermek faydalı olacaktır.

2.1.2. Kaynaklar ve Yönetimi

Kuramer Pro'da, İslâmî literatürün temel kaynaklarına erişimin hızlandırılması, pratik kullanımı ve bu kaynaklara istinaden yapılacak olan ilmî çalışmaların hızlıca sonuçlandırılması için mümkün olduğu kadar basit bir kaynak yönetimi sistemi oluşturulması hedeflenmiştir. Bu çerçevede kaynakların metin, PDF, yazma, fotoğraf, grafik, ses kaydı ve video gibi farklı formatları için ortak bir kullanım altyapısı ve ara yüzü oluşturulmaya çalışılmıştır. İlerleyen süreçte program için detaylı bir kullanım kılavuzunun hazırlanması da planlanmaktadır.

A. Mektebetu'ş-Şâmile Kaynakları

Kuramer Pro mevcut Mektebetu'ş-Şâmile adlı programın ücretsiz ve herkese açık olan veri tabanındaki kaynakları otomatik olarak kendi veri tabanına çevirerek aktarmaktadır. Bunun için gerekli menülerin kullanımı oldukça pratiktir. Ayrıca Şâmile'den daha önce alınmış eserleri tanımakta yeni eklenenleri diğerlerinden ayırabilmektedir. Böylece mükerrer eser eklemenin önüne geçilmiş olunmaktadır. Programdaki eserler Şâmile kaynaklarıyla sınırlı değildir. Bunun dışındaki kaynaklardan programa eklenmiş çok sayıda eser bulunmaktadır. Yeni tespit edilen eserleri programa eklemeye devam edilmektedir. El-Mektebetu'ş-Şâmiletu'z-Zehebiyye Kütüphane Programı'nın önümüzdeki aylarda yeni versiyonunu kullanıma açması planlanmaktadır. Bu yeni versiyondan çok sayıda eserin seçilerek Kuramer Pro'ya aktarılmasıyla programdaki eser sayısı da bariz biçimde artacaktır.

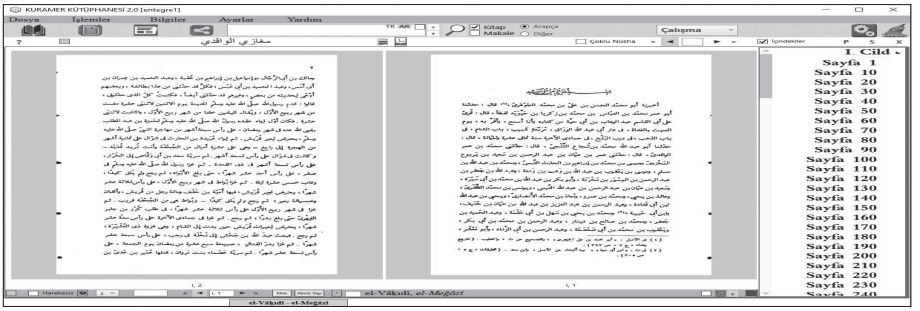
Eserler programa telif hakkı kurallarına riayet edilerek eklenmektedir. Buna ek olarak kişisel kullanıcılara istediği eseri programa ekleme ve çıkarma imkânı da sunulmaktadır. Her güncellemede programa Mehmet Apaydın tarafından bir sürüm numarası verilmektedir. Programın son hali Kuramer Pro 47 (Mayıs 2021 itibarıyla) olarak numaralandırılmıştır. Programın son versiyonunda yaklaşık 7 bin eser ve bunların farklı baskılarından oluşan 10 bin küsur nüsha bulunmaktadır. Daha önce işaret ettiğimiz üzere bu eserlerin tamamına yakını kaynak eser niteliğindedir.

B. PDF Kaynaklar

Mektebetu'ş-Şâmile programında PDF kullanımı imkânı olmasına rağmen çok pratik değildir. Kuramer Pro ise bu konuda oldukça farklı bir yapıya sahiptir. Sistem PDF dosyalarını sayfalarına ayırarak kaydetmektedir. Ayrıca önceki bölümde ele aldığımız kaynaklar ile PDF kaynaklar arasında sayfa irtibatı kurulabilmektedir. Böylece mesela Vâkıdî'nin el-Megâzî adlı eserinin bir sayfasını incelerken üstte bulunan "Çoklu

Nüsha" adlı işaret kutucuğu aracılığıyla aynı eserin PDF versiyonunun aynı sayfasına erişilebilmekte ve matbu metin ile karşılaştırma yapılabilmektedir.

Örnek: 2

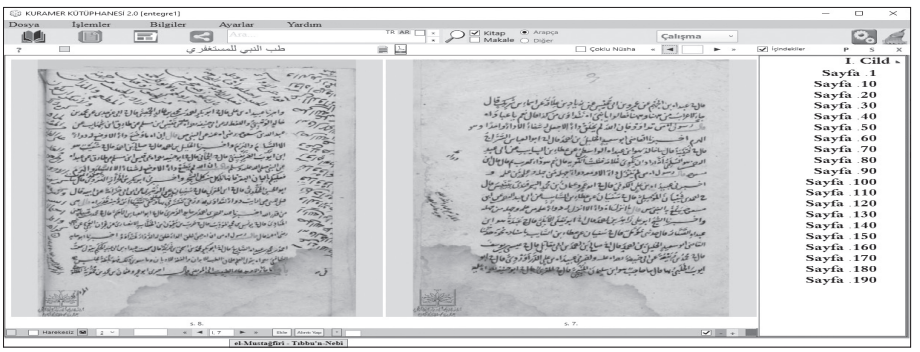

C. Yazma Eserler

Kuramer Pro'nun diğer programlarda olmayan başka bir özelliği Yazma Eser Yönetimi Sistemi'dir. Bu sistem sayesinde yazma eserler diğer metin tabanlı ve PDF eserlerde olduğu gibi varak varak kaydedilmektedir. Böylece yazma eserin sayfaları yine metin ve PDF olarak kaydedilen eserin ilgili sayfaları ile irtibatlandırılarak istenildiğinde eserin yazmasının ilgili sayfasına da bakılabilmekte ve oradan da sayfanın tamamı veya bir kısmı resim şeklinde otomatik olarak kesilerek alıntılanabilmektedir.

İlerleyen süreçte sadece metin ve PDF değil, eserlerin mühim yazmalarıyla zenginleşecek olan Kuramer Pro, bilim insanlarının eserlerin asıllarını incelemesini kolaylaştırarak matbu eserlerdeki muhtemel tashif ve tahkik hatalarının çok daha kolay bir şekilde fark edilmesine ve düzeltilmesine yardımcı olacaktır.

Örnek: 3

D. Fotoğraf, Grafik, Sesli ve Görüntülü Kaynaklar

Klasik İslâmî literatürde fotoğraf, sesli ve görüntülü kaynaklar sınırlı bir yere sahiptir. Kuramer Pro Kütüphane Programı bu tür kaynakları da kayıt altına alma ve ilmî çalışmalarda bunlardan iktibas yapma imkânı sunmaktadır. Bu çalışmaların yayınlanma ortamı da kâğıt baskılar yerine İnternet ortamları olacak şekilde tasarlanmıştır. Mesela bir bilim insanının uzun bir video kaydı programa kaynak olarak eklenebilir. Kaynak tanım bilgileri girilebilir ve bu videonun değişik kısımlarındaki dikkati çeken konuşmalar ve ifadeler işaretlenerek kaynak gösterilebilir. Apaydın'ın *Siyer Kronolojisi* eserinde kullandığı Uydu Görüntüleri USGS (United States Geological Survey) ve Google Earth gibi görüntüleme siteleri ve programlarından alınan görsellerle, KURAMER tarafından desteklenen bir proje kapsamında Hicâz bölgesinde 2016 ve 2017 yıllarında şahsen çektiği fotoğraflar programa eklenebilecek görsel materyallere örnek verilebilir. Suudi Arabistan'a iki ayrı ziyarette iki aya yakın süren bu gezilerde yaklaşık 30 bin civarında fotoğraf çekilmiştir.

2.1.3. Çalışmalar ve Yönetimi

Kuramer Pro benzeri programlarda olmayan bir çalışma yönetimi sistemine sahiptir. Bu sistemin temel amacı araştırmacıların alıntı yapma, fiş hazırlama, dipnot gösterme, içindekiler ve kaynakça oluşturma gibi ayrıntılara ayırdıkları zamanı en aza indirmektir. Program, araştırmacı çalışmasını tamamladıktan sonra bunları dipnot ve kaynakçasıyla otomatik olarak oluşturduğu bir Word belgesine aktarmaktadır. Sistem, müellifin alıntı yaptığı kaynakları veya alıntıları hangi formatta olursa olsun (Metin, PDF, Yazma Eser, Fotoğraf veya Video) otomatik yönetmekte ve Word belgesi olarak yazım işlemi için hazırlamaktadır.

A. Çalışmaların Oluşturulması

Çalışma oluşturmak için öncelikle çalışmanın isimlendirilmesi ve konu başlıklarının mümkün olduğu kadar ayrıntılı oluşturulması gerekir. Fakat gerektiğinde sadece çalışmanın adı belirlenerek bilgi derlenmesine başlanabilir, konu başlıkları bilahare derlenen bilgilere istinaden daha tutarlı ve detaylı bir biçimde hazırlanabilir. Bu tercih tamamen kullanıcıya aittir. Sistem, konu başlıkları olsun olmasın yapılan alıntıları çalışmanın içinde derlemektedir. Alıntıların derlenmesi devam ederken veya bittikten sonra konu başlıkları oluşturulur ve bu alıntılar ilgili konuların altına eklenir. Bir alıntı birden fazla konu başlığının altına da koyulabilir. Bu işlemden sonra da tekrar yeni başlıklar veya alıntılar yapılarak çalışma

zenginleştirilir. Çalışmanın tamamlandığına kanaat getirildikten sonra ise yazım işlemine başlamak için Word belgesi haline getirilir. Tercihen fiş dökümü de otomatik olarak yaptırılır. Böylece elde edilen Word belgesinde aşağıdakiler bulunmaktadır: 1. Çalışma Kapağı, 2. İçindekiler, 3. Transkripsiyon işaretleri, 4. Kısaltmalar, 5. Başlıklar ve Alıntılar (Metin, PDF, Yazma), 6. Dipnotlar, 7. Kaynakça.

Derlenen alıntılar eskiden kullanılan bilgi fişleri şeklinde de kâğıtlara dökülebilir. Fiş dökümü yapıldığında A6 boyutlarındaki kâğıtlara her bir alıntının üst kısmında konu başlığı, fiş kodu vb. bilgiler olmak şartıyla metin (PDF veya Yazma ise seçilip kesilen kısmın resmi) ve dipnot gösterimi ile kaynağın kaynakçadaki gösterimi yazılmaktadır.

B. Çalışmaların Paylaşılması

Kuramer Pro ilerleyen süreçte bir sunucu (server) aracılığıyla genel kullanıma açıldığında yapılan çalışmalar sunucu üzerinden müellifleri tarafından izin verildiği takdirde paylaşılabilir veya ortak olarak geliştirilebilir. Birden fazla kullanıcı eş zamanlı olarak aynı çalışmaya bilgi bulup ekleyebilir. Böylece bir akademisyen öğrencilerinden sistemli bir şekilde istifade ederek daha geniş çaplı projeleri yönetebileceği gibi, yüksek lisans ve doktora talebeleri de sunucu üzerinden online olarak denetlenerek yaptığı çalışmanın daha verimli ve hızlı yürümesi sağlanabilir.

C. Çalışmaların Word Belgesine Aktarılması

Ön çalışmalar, tamamlandıktan sonra Word belgesine aktarılır. Müellif, Word belgesine aktarıldıktan sonra çalışmasını ve belgesini istediği gibi düzenleyebilir. Aktarım tamamlandıktan sonra müellif; Word dokümanındaki metin, PDF veya Yazma eser parçalarından oluşan görselleri dipnotlarını silerek ya da aynen koruyarak kendi metnini yazmaya başlayabilir.

D. Çalışmaların Fiş Dökümü

Programda isteğe bağlı olmak üzere özellikle eskiden fişler üzerine kaydedilmiş alıntıları bir masanın üzerine sererek metin yazmaya alışmış müellifler için bir çalışmanın otomatik olarak A6 boyutlarında (A4 kağıdının dörtte biri) fişlere dökümü yapılabilmektedir.

2.1.4. Haberler ve Yönetimi

*Haber*ler Mehmet Apaydın'ın rivâyetlerin tespitinde uygulanmasını önerdiği Bütünsel Yaklaşım Metodu'nu uygulamak isteyen araştırmacının kullanacağı bir bölümdür. Bu bölümde rivâyetlerin, nakleden râvi

merkeze alınarak isnad ağaçları çıkarılabilmekte, metinler ise muhtevalarındaki *Eylem, Zaman, Mekân, Nesne ve Grup* ögelerine göre tasnif edilerek bir şemada gösterilebilmektedir. Tespit edilen her bir ögenin çevirisi yapılmakta ve her ögeye bir kod atanmaktadır. Kuramer Pro'da her *Tarîk* ve ögelerine müstakil birer kod atanmaktadır. Bu kodlar program tarafından tekrarı gayrikabil olarak belirlenmektedir. Programda Bütünsel Yaklaşım Metodu'yla oluşturulan bir *Haber* ya da *Kurgu*nun izi bu kodlar aracılığıyla sürülebilmekte ve ilgili alıntıların yapıldığı kaynağa doğrudan erişilebilmektedir.

Örnek: 4

F18F8A el-Mıḳdâm b. Maʿdîkerib Haberi

Tanım: **el-Mıḳdâm b. Maʿdîkerib**'den nakledilen *Haber*.

Açıklama: **el-Mıḳdâm b. Maʿdîkerib**'den nakledilen bu *Haber*'in bazı tarîklerinde doğrudan Hz. Peygamber'den, bazı tarîklerinde ise **Ḫâlid b. el-Velîd** yoluyla rivâyet edilmiştir. **el-Mıḳdâm**'ın Hz. Peygamber'e yetiştiği bilinmektedir.

Diğer taraftan **Ḫâlid b. el-Velîd'in** *Ḫayber* gazvesine katılmadığı yönündeki haberler dikkate alındığında onun bu *Haber*'in sadece *Anlatıcı*'sı olduğunu, metinde anlatılan olaya şahit olmadığını kabul etmek gerekir.

Alıntılar

F18F89 Alıntısı

Tanım: **el-Mıḳdâm b. Maʿdîkerib**'den nakledilen *Haber*'in erken döneme ait kaynaklarda yer alan tarîkleri bulunmaktadır. Ancak metin bakımından aşağıdaki tarîk daha *mufaṣṣal* olduğu için tercih edilmiştir:

[8F89] eṭ-Ṭaberânî, *el-Muʿcemu'l-Kebîr*, XX, 271.

حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ أَيُّوبَ بْنِ حَذْلَمٍ الدِّمَشْقِيُّ ، حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ ، حَدَّثَنَا خَالِدُ بْنُ يَزِيدَ بْنِ أَبِي مَالِكٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ خَالِدِ بْنِ مَعْدَانَ ، عَنِ الْمِقْدَامِ بْنِ مَعْدِي كَرِبٍ ، أَنَّهُ كَانَ غَازِيًا مَعَ رَسُولِ اللهِ ﷺ فَنَزَلُوا إِلَى جَانِبِ حَظَائِرِ يَهُودَ بِخَيْبَرٍ، فَتَنَاوَلَ أَصْحَابُ رَسُولِ اللهِ ﷺ مِنْهَا ، فَانْطَلَقَتِ الْيَهُودُ إِلَى رَسُولِ اللهِ ﷺ فَشَكَوْا ذَلِكَ إِلَيْهِ ، فَبَعَثَ رَسُولُ اللهِ ﷺ خَالِدَ بْنَ الْوَلِيدِ فَنَادَى : الصَّلاَةُ جَامِعَةٌ ، وَلاَ يَدْخُلُ الْجَنَّةَ إِلاَّ مُسْلِمٌ ، فَقَامَ فِينَا رَسُولُ اللهِ ﷺ فَحَمِدَ اللَّهَ وَأَثْنَى عَلَيْهِ ثُمَّ قَالَ : مَاذَا يَحِلُّ لَكُمْ مِنْ أَمْوَالِ الْمُعَاهِدِينَ لِغَيْرِ حَقِّهَا ؟ يَقُولُونَ : مَا وَجَدْنَا فِي كِتَابِ اللهِ مِنْ حَلاَلٍ أَحْلَلْنَاهُ ، وَمَا وَجَدْنَاهُ مِنْ حَرَامٍ حَرَّمْنَاهُ ، أَلاَ وَإِنِّي أُحَرِّمُ أَمْوَالَ الْمُعَاهِدِينَ وَكُلَّ ذِي نَابٍ مِنَ السِّبَاعِ ، وَمَا سُخِّرَ مِنَ الدَّوَابِّ إِلاَّ مَا سَمَّى اللَّهُ.

İfâdeler

▪ ***Eylem İfâdeleri***

E-F89-C4F2 - **el-Mıḳdâm b. Maʿdîkerib**'in [bildirdiğine göre] o, Resûlullâh ile beraber gazaya çıkmış ve *Ḫayber* Yahudileri'nin ağıllarının yanında kamp kurmuşlardı. (عَنِ الْمِقْدَامِ بْنِ مَعْدِي كَرِبٍ ، أَنَّهُ كَانَ غَازِيًا مَعَ رَسُولِ اللهِ ﷺ فَنَزَلُوا إِلَى جَانِبِ حَظَائِرِ يَهُودَ بِخَيْبَرٍ)

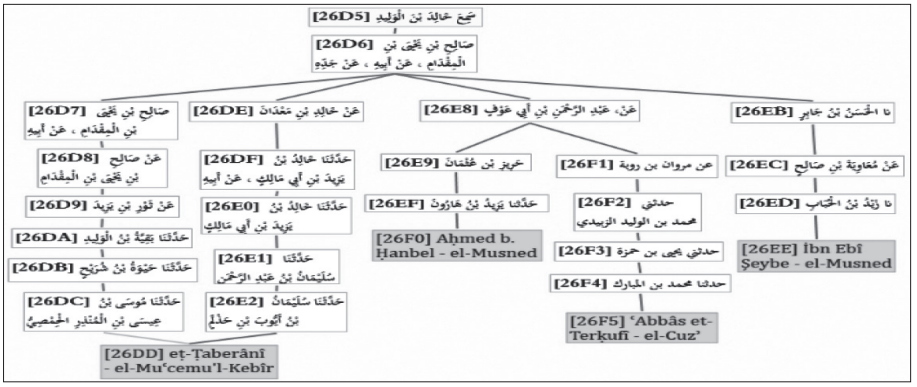
E-F89-C4F4 - Resûlullâh'ın (s.a) ashâbı o [ağıllardan bir şeyler] aldılar. (فَتَنَاوَلَ أَصْحَابُ رَسُولِ اللهِ ﷺ مِنْهَا)

E-F89-C4F5 - Yahudiler gidip Resûlullâh'a (s.a) şikâyet ettiler. (فَانْطَلَقَتِ الْيَهُودُ إِلَى رَسُولِ اللهِ ﷺ فَشَكَوْا ذَلِكَ إِلَيْهِ)

E-F89-C4F6 - Resûlullâh (s.a) Ḫâlid b. el-Velîd'i gönderdi. O "Namaz için toplanınız! Cennete ancak mü'minler girer" diye seslendi. (فَبَعَثَ رَسُولُ اللهِ ﷺ خَالِدَ بْنَ الْوَلِيدِ فَنَادَى: الصَّلاَةُ جَامِعَةٌ ، وَلاَ يَدْخُلُ الْجَنَّةَ إِلاَّ مُسْلِمٌ)

E-F89-C4F7 - Resûlullâh (s.a) ayağa kalktı ve Allah'a hamdusenâda bulundu. (فَقَامَ فِينَا رَسُولُ اللهِ ﷺ فَحَمِدَ اللَّهَ وَأَثْنَى عَلَيْهِ)

Örnek: 5

A. Haberlerin Oluşturulması

Önceki bölümlerde ifade ettiğimiz üzere Apaydın, klasik hadis usûlüne göre yapılan tasniflerde yer alan her bir hadis rivâyetini bir *Haber*in *Tarîk*i mesabesinde görmektedir. Dolayısıyla bir *Haber*in oluşturulması için ilgili râviden olay hakkında bilgi aktaran tüm sened zincirleri ve ifadelerin ortaya çıkarılması gerekmektedir. Bu yolla hazırlanan *Haber*ler doğrudan bir Word sayfasına aktarılabilmekte ve araştırmacı metin üzerinde dilediği değişikliği yapabilmektedir. İşte *Haber*ler bölümü, bu ameliyeyi yürütmek için tasarlanmıştır. Bu yolla sahâbîden başlanarak tüm râvilerin *Haberler*inin

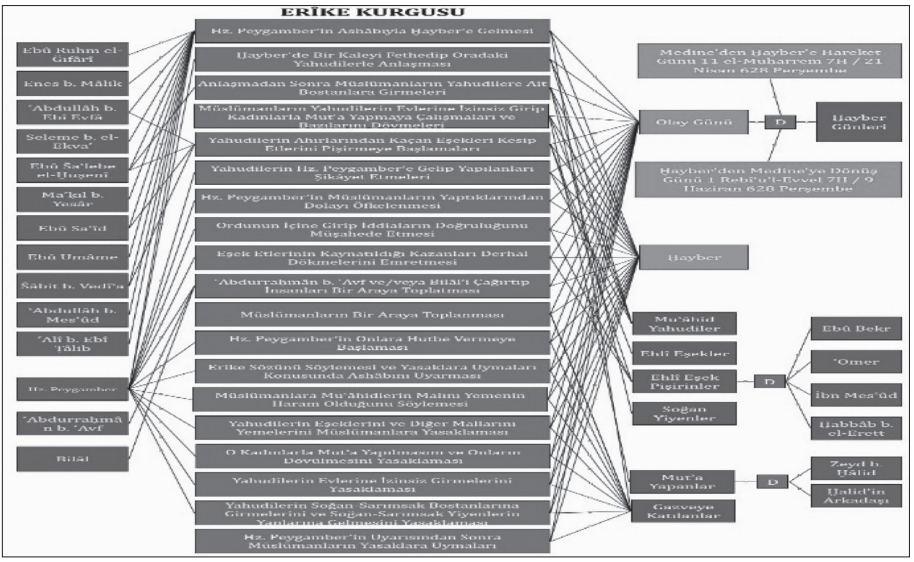
çıkarılması hedeflenmektedir. Apaydın'a göre *Haber*ler oluşturulmadan *Kurgu*lar ortaya çıkamaz. *Kurgu*lar oluşmadan da Hz. Peygamber döneminde yaşanmış birçok olayın nasıl vuku bulduğunu izah etmek güçtür.

Bütünsel Yaklaşım'ın uygulanması için ilerleyen süreçte ilk olarak bir ekip oluşturularak *Haber*lerin hazırlanması planlanmaktadır. Her *Haber*in, hazırlanmasının akabinde kurulacak bir web sitesi aracılığıyla Arapça, İngilizce ve Türkçe dillerinde tüm araştırmacıların hizmetine sunulması düşünülmektedir. Kuramer Pro, rivâyetlerdeki ortak isnad ağaçlarını çıkarmanın yanı sıra kullanıcılarına Câhiliye Dönemi ve İslam'ın ilk dönemindeki Arap kabilelerinin soy ağaçları gibi şemalar çıkarma imkânı da sunmaktadır. Bu yönüyle de benzeri programlardan ayrışmaktadır.

2.1.5. Kurgular ve Yönetimi

Bu bölüm Bütünsel Yaklaşım metoduna göre hazırlanmış *Haber*lerin belirli bir olay örgüsü çerçevesinde birbirleriyle irtibatlandırılması için tasarlanmıştır. Belirli bir konuda Bütünsel Yaklaşım Metodu'na göre çalışma yapan araştırmacı önce *Haber*leri oluşturmalı bu aşamayı nihayete erdirdikten sonra ulaştığı sonuçları *Haber*ler arasındaki ilişkiyi kurarak göstermelidir. Bütünsel Yaklaşım metodunda buna *Kurgu* denmektedir. *Kurgu*lar da daha sonradan birleşerek *Senaryo* adını alırlar. Burada yöntemin detaylarına değinmek imkân dâhilinde değildir. Bunun için Apaydın'ın Kuramer Yayınları'ndan çıkan *Hadislerin Tespitinde Bütünsel Yaklaşım* kitabına ve yayımlanmış makalelerine bakılabilir.

Örnek: 6

2.1.6. Kuramer Pro Kütüphane Programı Eğitimleri

Mehmet Apaydın tarafından çoğunluğu İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi Kur'ân Araştırmaları Merkezi (KURAMER) bünyesinde olmak üzere çeşitli üniversitelerde Kütüphane Pro Kütüphane Programı kullanımı ve Bütünsel Yaklaşım Metodu eğitimleri verilmektedir. Bugüne değin farklı üniversitelerden öğretim üyesi ve lisansüstü öğrenci düzeyinde iki yüzden fazla araştırmacı bu eğitimlere katılmıştır. Genellikle bir gün süren eğitimlerin katılım belgeli haftalık eğitimlere dönüştürülerek devam ettirilmesi planlanmaktadır. Youtube gibi dijital mecralar aracılığıyla bu eğitimlerden bazı kesitlerin videolarına erişim imkânı bulunmaktadır. Programın ne tür niteliklere sahip olduğunun daha iyi anlaşılmasına katkı sunacağı düşünülerek bu eğitimlerde ele alınan başlıklar aşağıda sunulmuştur:

Kuramer Pro Kütüphane Programı Eğitimi

1. Ders: Programın Genel Kullanımı
-Eser Arama, Bulma, Açma
-Alıntı Yapma
-Eserleri Tasnif Etme
-Eser Ekleme, Silme

2. Ders: Programda Arama Yapma ve Sonuçları Kaydetme
-Bütün Eserlerde Arama
-Belli Eserlerde Arama
-Detaylı Arama Seçenekleri

3. Ders: Çalışma Oluşturma ve Toplanan Bilgileri Çalışmaya Ekleme
-İçindekiler Kısmını Oluşturma
-Alıntıları Ekleme-Tasnif etme
-Not Ekleme ve Genel Not Ekleme
-Çalışmayı Word'e Aktarma

4. Ders: Haber Oluşturma
-Haber Oluşturma ve Tarîh Ekleme
-Kaynakları Çıkarma
-İfadeleri Çıkarma
-Tercüme ve Not Girme

5. Ders: Kurgu Oluşturma
-Olguların Çıkarılması
-Haberlerle İlişkilendirme ve Olgu İfadelerinin Eklenmesi

-Olgular Arası İrtibatların Oluşturulması
-Kurgu'nun Word'e Aktarılması.

Sonuç

Dijitalleşmenin arttığı günümüzde teknik vasıtalar da gelişmekte, bilhassa bilginin depolanması ve dolaşıma sokulmasını ilgilendiren alanlarda gelişen teknolojilere tanık olunmaktadır. Bu çerçevede akademik araştırmalarda kaynak temin etmenin kolaylaştığı ve hızlandığı gözlemlenmektedir. Bu durum Müslüman toplumlar gibi tarihin farklı dönemlerinde zengin bir müktesebat oluşturmuş kültürler için ayrı bir öneme sahiptir. Bu açıdan, İslâmî literatürün dijital bir platformda toplanması hedefiyle ortaya çıkan el-Mektebetu'ş-Şâmile Kütüphane Programı çok değerli olmakla birlikte teknik ve işlevsel açıdan pek çok yönden eksiklikler barındırmaktadır. Bunun yanı sıra Şâmile, programa eklenecek eserlerin mezhebî bir elekten geçirilmesi gibi bir zaaf ile de maluldür. Öyle ki Şâmile programı yöneticileri bu hassasiyete uymadığı için Şâmile'nin genişletilmiş versiyonu el-Mektebetu'ş-Şâmiletu'z-Zehebiyye'yi desteklemediğini beyan etmiş ve yöneticilerini uygun bir dille uyarmıştır. Dolayısıyla Şâmile programının bu yönüyle tüm İslam külliyatını toplayıp tasnif etme kabiliyetinden mahrum olduğu değerlendirilebilir.

Çalışmamızda genel hatlarıyla tanıtmaya gayret ettiğimiz Dr. Mehmet Apaydın tarafından tasarlanan Kuramer Pro Kütüphane Programı ise tamamıyla bilimsel kaygılarla erişme imkânı bulunan tüm klasik dönem İslâmî külliyatı -Sünnî, Şiî, Zeydî, İbâdî vd. ayırt etmeksizin- kronolojik olarak toplamayı hedeflemesi bakımından Şâmile gibi programlardan ayrılmaktadır. Tüm matbu eserlerin mevcut metinleriyle, yazmaların fotoğraf formatında, kayıp eserlerin ise künyeleriyle bu programa eklenmesi planlanmaktadır. Bu bir bakıma merhum Fuat Sezgin'in *Arap-İslâm Bilimleri Tarihi* eserinde yapmayı hedeflediği çalışmanın yeni bir aşamaya taşınması ve dijital ortamda tamamlanması anlamına gelecektir. Böylece her yeni eser bulunduğunda ya da bir yazma tahkik edildiğinde programda güncelleme yapılarak araştırmacıların süreç içerisinde daha fazla kaynağa erişmesi sağlanacaktır.

Kuramer Pro, kaynakların tek bir çatı altında toplanması ve kullanıma açılması hedefine ek olarak özellikle Temel İslam Bilimleri araştırmalarında ulaşılan bazı sonuçları temelden değiştirme potansiyeline sahip bir metot önerisi sunmaktadır. Apaydın tarafından Bütünsel Yaklaşım olarak adlandırılan bu metot önerisinin, Hadis, Tefsir, Siyer-i Nebî ve İslam Tarihi

araştırmalarını doğrudan, İslam Hukuku, Kelam, Tasavvuf, Din Sosyolojisi vd. alanları dolaylı olarak etkileme ve dönüştürme potansiyeline sahip olduğu söylenebilir. En azından şu ana kadar Apaydın'ın bu metotla kaleme aldığı çalışmalarda bunun izlerini görmek mümkündür.

Kuramer Pro, kullanıcılarına Bütünsel Yaklaşım Metodu'nu rivâyetlere uygulayabilecekleri tüm teknik imkânları sunmaktadır. Bu metot Hadis, Tefsir, Siyer-i Nebî ve İslam Tarihi araştırmalarının aynı çatı altında yürütülmesini öngörmesinin yanı sıra tüm rivâyetlerin klasik hadis usulünün getirdiği yerden devralınarak yeni bir tasnife tâbi tutulması çağrısında bulunmaktadır. Bu bakımdan Mehmet Apaydın'ın Kuramer Pro Kütüphane Programı'yla İslâmî kaynakların toplanmasına ek olarak kaynaklarımızda mevcut "Rivâyet Malzemesinin Tasnif Edilmesinde Yeni Bir Dönem"in açılması teklifinde bulunduğunu söylemek abartılı bir tespit olmaz. Program, gerekli ilgi ve desteği görürse tüm Müslüman coğrafyada temel bir başvuru kaynağı olmaya adaydır. Dünyanın farklı bölgelerinde İslam araştırmaları yapan gayrimüslim akademisyenler de buna bigâne kalmayacaktır.

Kaynakça

Apaydın, Mehmet, *Muhammed b. Ömer el-Vâkıdî'nin Hayatı, Eserleri ve Hadisleri Birleştirme Metodu*, (İstanbul: Marmara Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2001).

__ *Hadislerin Tespitinde Bütünsel Yaklaşım* (İstanbul: KURAMER Yay., 2018).

__"İmâmetin Kureyş'e Ait Olduğuna Dair Hz. Peygamber'e İsnâd Edilen Rivâyetlerin Bütünsel Yaklaşım Yöntemiyle Tespiti", İlahiyat Akademi Dergisi, 7-8 (2018).

__ "Erîke Hadîsi'nin Bütünsel Yaklaşım Yöntemiyle Tespiti", Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 61:1 (2020).